

Frank Gehry ve Gehry Mimarlığının Dili

Frank Gehry and The Language of Gehry Architecture

Çağla ÖZ¹, Yasemin ERKAN YAZICI²

Gönderilme Tarihi: 28.03.2021 - Kabul Tarihi: 10.05.2021

Özet

Çalışmanın başlangıç noktası mimarlık mesleği içerisinde sıkça kullanılan “bilinirlik” ile neticelenen “mimari dil” kavramına ulaşma üzerinedir. Dilin genel bir kavram niteliği taşıdığı göz önünde bulundurularak bu doğrultuda her disiplinin kendine özgü bir dilinin olduğu söylenebilir. Mimarlar yapma bir dil olan mimari temsil dilini kullanarak fikirlerini aktarırlar. Bu dilin zaman içerisinde birçok etmen nedeniyle değişmesi sonucunda az sayıda mimarın herkesçe kabul gören mimari dili oluşmaktadır. Bu çalışma “uluslararası bilinirliğe sahip mimarların belirgin bir mimari dili vardır” hipotezini doğrulamak üzere kurgulanmıştır. Çalışma kapsamında uluslararası bilinirliğe sahip mimar Frank Gehry incelenmiştir. Gehry’nin medya ve literatürde yer alan verilerinin söylem analizi yöntemiyle irdelenmesi ve mimari dilinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar çalışmanın hipotezini doğrular niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: *Mimari dil, bilinirlik, kod.*

Abstract

The starting point of the study is to reach the concept of "architectural language", resulting in "recognition", which is frequently used in the architectural profession. Considering that language is a general concept, it can be said that each discipline has its own unique language. Architects express their ideas by using the language of architectural representation, which is an artificial language. As a result of the change of this language due to many factors over time, the widely accepted architectural language of a small number of architects is formed. This study was designed to validate the hypothesis that "architects with international recognition have a distinct architectural language". Within the scope of the study, the internationally reknown architect Frank Gehry was examined. It is aimed to examine Gehry's data in the media and literature with the discourse analysis method and to reveal his architectural language. The results obtained confirm the hypothesis of the study.

Keywords: *Architectural language, recognition, code.*

Atf: Öz, Ç. ve Erkan Yazıcı, Y. (2021). Frank Gehry ve Gehry Mimarlığının Dili. *Modular Journal*, (4)1, 46-61.

¹ İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Yüksek Lisans Programı, cagla0913@gmail.com | ORCID: 0000-0003-2629-0491

² İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, y.erkanyazici@iku.edu.tr | ORCID: 0000-0002-1175-8445

1. Giriş

İnsanoğlu çevresiyle bağ kurabilmek için sözlü veya sözlü olmayan çeşitli iletişim türlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu iletişimi dil aracılığıyla kurmanın yanı sıra; görsel sanatlar içerisine giren mimari, resim ve heykel ile fonetik sanatlar olarak adlandırılan edebiyat ve müzik ile son olarak birbiriyle bağlantılı olan ritmik ve karma sanatlar başlığı altında birleşen bale ve tiyatro ile de sağlamak mümkün olmaktadır. Bu iletişim türleri neticesinde kişi duygu ve düşüncelerini çevresine aktarabilme şansına sahip olurken öte yandan ise doğrudan veya dolaylı şekillerde öğretme ve öğrenme olgularını gerçekleştirmektedir.

Toplumlara yön veren mimari, bir iletişim biçimi olmakla beraber aynı zamanda bir sembol olarak da kabul edilmektedir. Mimarlık, kavramlar ve simgeler ile sürdürülen bir iletişim türüdür (Aksoy, 1987) ve mimarlar bu iletişimi biçimlerle aktarmakta olup, eğitim ve meslek hayatlarını idame ettirmek amacıyla aktif şekilde kullanılmaktadırlar (Onat, 2010). İletişim türü olarak mimarlık stabil ve keskin bir özelliğe sahip değilken; başta mimarın kişiliği ve iç dünyası olmak üzere; kültür, sosyal oluşumlar, inanç ve yaşam biçimleri öncülüğünde değişkenlik göstermektedir (İzgi, 1999; İnceoğlu ve İnceoğlu, 2004). Tüm bu nedenselliklerin harmanlanması neticesinde mimarın kendine özgü dili, bir başka deyişle çizgisi oluşmaktadır ve bu çizgi mimarın varoluş mücadelesini yansıtmaktadır (Fischer, 2015). Bu mücadele neticesinde ortaya çıkan eserler ise amaç ve yöntem açısından farklılıklar gösterse de, her bir eser yarına kalma mücadelesini temsil etmektedir. Bununla birlikte mimarlık disiplini içerisinde durdurulamayacak bir değişim söz konusu olmaktadır. Zaman içerisinde birçok yapı tasarlanıp inşa edilirken, diğer bir taraftan ise yapılan eserler mevcut konumunu ve varlığını kaybetmektedir. Bunların dışında tutabileceğimiz yapılar ise büyük bir meydan okumayla insanlara hizmet etmeye devam etmektedir. Bu yapıları diğerlerinden ayıran özelliğin özgünlük olduğu söylenebilir (Tanyeli, 2001). Modern dünya için önemli bir kavram haline gelen özgünlük; önceden deneyimlenmiş olana karşın mutlak imgelem aracılığıyla yeni ve var olmamış ürünü oluşturma eylemidir (Akarsu, 1998).

Bu çerçevede özgünlük özelliğini taşıyan çok sayıda yapı ve mimardan söz etmek mümkün değildir. Günümüz mimarlık çerçevesinden bakıldığında belirli kazanımlar sonucunda mimari dilini oluşturmuş isimlere ulaşmak mümkündür. Bu kişiler arasında tasarladığı ikonik yapılar ile uluslararası bilinirlik kazanan Frank Gehry konumuyla dikkat çekmektedir. Yapılan çalışma “uluslararası bilinirliğe sahip mimarların belirgin bir mimari dili vardır” hipotezini doğrulamak üzere kurgulanmıştır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında uluslararası bilinirliğe sahip mimar Frank Gehry ele alınmış, mimarın mimari dilinin oluşma süreci söylem analizi yöntemiyle irdelenmiş, mimari dilinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Söylem analizinde; eskizler, yaşamına ait detaylar (iş-özel), mimarın kendisinin yazdığı ya da başkalarının onun hakkında yazdığı kitaplar, makaleler, bildirimler, şirketlerine ait web siteleri, mimar ile bütünleşmiş ya da onu tanımlayan söylemler / manifestolar kullanılmıştır. Analiz aşamalarında Frank Gehry ve mimarisine, Charles Jenks’in çalışmalarından faydalanarak belirli kodlar atanmış, süreç içerisinde geçirilen kırılmalar açığa çıkarılmış ve mimari dili çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile mimar-mimari dil ilişkisi üzerine yeni bir bakış açısı kazandırılarak, bilgi üretimine bir alt yapı sağlanması hedeflenmiştir.

2. Frank Gehry'nin Hayatı ve Eğitimi

Thelma Goldberg'in anne ve babası kendisi dört yaşlarında Polonya'dan göç edip Toronto'ya yerleşmiştir. Thelma - Irvin Goldberg evliliği sonucunda Gehry, Kanada'nın Toronto kenti içerisinde yer alan bir maden kasabası olarak anılan Timmins'de Ephraim Goldberg olarak 28 Şubat 1929 yılında doğmuştur. Doğumuyla birlikte sahip olduğu Ephraim Goldberg ismini büyükbabasının geleneklerini sürdürmesi ve sinagogun başkanlığını yapması nedeniyle bir süre daha taşıyan Gehry, gençlik döneminin büyük bir kısmını Yahudilik karşıtlığı güden Ontario'da geçirmiştir. Bu süreç içerisinde uğramış olduğu psikolojik şiddet neticesinde adını ve soyadını değiştirerek Frank Owen Gehry ismini kullanmaya başlamıştır (Goldberger, 2017).

Gehry çocukluk döneminde yaşatları ile çok yakın ilişkiler kuramazken, büyükannesinin her perşembe canlı sazan pazarından aldığı balık ile pişirilene kadar küvet içerisinde oynayarak vakit geçirmiştir. Edindiği bu hobi neticesinde hem balıkların anatomisini çözümlenmiş hem de balıkları takıntı haline getirmiştir. Büyükannesinin balık konusundaki etkisine karşın büyükbabasının da seçimlerinden faydalanan Gehry, büyükbabasının sahip olduğu hırdavat dükkanında on ila on yedi yaşları arasında yarı zamanlı olarak çalışmıştır. Bu ailevi getiri sonucunda Gehry; çivi, vida, cıvata, çekiç, testere, kerpeten, boru, zincir, çit teli, çatı malzemeleri, boya, cam gibi bilinen hırdavat malzemeleri hakkında bir donanım kazanmıştır. Edinilen donanım sonucunda Gehry, malzemelerin genel özelliklerini öğrenmiş, bahsi geçen ve diğer tüm malzemelerin doğasıyla alakalı yaşam boyu sürecek bir merak edinmiştir (Cobb, 1986).

Thelma ve Irving Goldenberg'in mimarlık alanı ile ilgisi olmamasına karşın ikisinin de sanata yatkınlıkları bulunmaktadır. Thelma Goldenberg Hamburg Enstitüsü ve Toronto Konservatuarında müzik eğitimi alarak yerel bir Alman İbrani tiyatrosunda görevlendirilmiştir. Irving Goldenberg ise Manhattan'ın yoksul bir mahallesinden gelerek dövüşçü bir çocuk olarak yetişmiş ve sokak dövüşlerinden altın eldiven saygınlığına sahip iyi bir boksör olmayı başarmıştır. Boksörlüğün yanı sıra Toronto'da manav dükkânında çalışan Irving Goldenberg, sebzelerden yaptığı Amerikan bayrağı şeklindeki düzenlemesi ile ulusal bir vitrin tasarımı yarışmasında ödül kazanmıştır. Tüm bu durumlar sonucunda Frank Gehry, annesinin katkılarıyla müzik ile tiyatroya ilgi duyarken babasının teşvikiyle de bir dönem boksörlük yapmış ve tam temas karate branşında kemer sahibi olmuştur. Ayrıca anne ve babası sanatsal yönlerinin gelişmiş olması nedeniyle Frank Gehry ve kız kardeşi Doreen'ı da sanatın farklı dallarına yönlendirmiştir (Cobb, 1986).

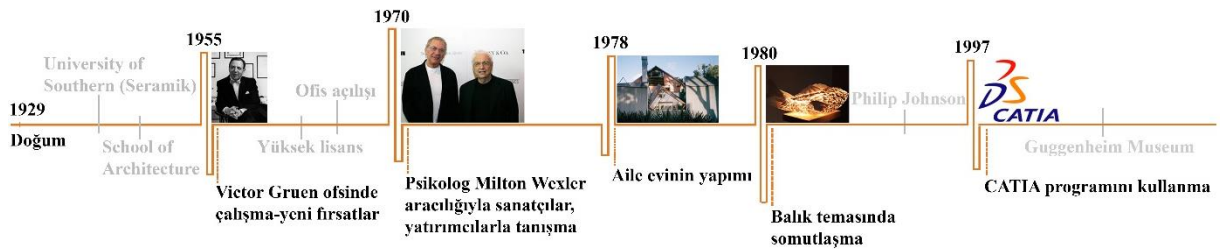
Yaşadıkları bölge halkının Yahudilere duyduğu önyargı sebebiyle Frank Gehry ergenlik döneminde birçok ayrımcılığa maruz bırakılmıştır. Bu süreç içerisinde kendisine akranları tarafından "balık" takma adı verilmiştir. Bu durumu başlangıçta anlamlandıramayan Gehry, sonrasında bu lakabın Hristiyan sembolü olması neticesinde Anti-Semitist düşüncelerin ışığında konulduğunu kavramıştır (Cobb, 1986). Okulunu dışlanma duygusuyla sürdüren Gehry'nin ailesinin maddi durumu savaş sebebiyle 1940 yılında bozulmuş ve öte yandan bu süre zarfında Irving Goldenberg kalp krizi geçirmiş, soğuk havaya karşı hassasiyet göstermiştir. Tüm yaşanan negatif durumlar neticesinde Goldenberg ailesi Güney Kaliforniya'da yer alan Los Angeles kentine taşınmak durumunda kalmıştır. Yaşanan çaresizlikler o zamanın koşullarında olumsuz olarak

nitelendirilse de Gehry'nin Los Angeles'da hayatını idame ettirmesi mimari bakış açısını oluşturup, geliştirmesine aracılık etmiştir. 1947 yılında ailenin ülke değiştirmesi sebebiyle Frank Gehry Kanada'da eğitim gördüğü Bloor Collegiate Institute adlı liseyi bırakmak durumunda kalmış, maddi yetersizlikler sebebiyle zorunlu olarak iş hayatına atılmıştır (Goldberger, 2017). Eğitiminin yetersiz olması sebebiyle ilk olarak kamyon şoförlüğü yapan Gehry, sonrasında ise içki dükkanında çalışmıştır. Bu duruma kayıtsız kalmayan akrabaları aracılığıyla kahvaltılık veren bir kafeteryada dağıtım personeli olmuş ve bu esnada Hollywood ünlüleri ile tanışıp yakın ilişkiler kurma fırsatı yakalamıştır. Ayrıca bu alanda çalışırken müşterilerinden birinin kızı olan Anita Snyder ile 1952 yılında evlenmiş ve bu evlilik maddi sıkıntıların azalmasına olanak sağlamıştır. Bu durum neticesinde Gehry'nin çok sıkı çalışmasına gerek kalmamış ve Gehry Los Angeles City College'da seramik, sanat tarihi gibi birçok farklı dalda eğitim alabilme şansı elde etmiştir. Burada gece derslerine katılan Gehry eğitimini tamamlayıp 1949 yılında University of Southern California'ya seramik bölümü lisans öğrencisi olarak kabul edilmeyi başarmıştır. Üniversitedeki danışmanı seramik bölümü profesörü Glen Lukens, Gehry'nin hayat gidişatının değişmesinde etkili olmuştur. Profesör Lukens, Gehry'nin tasarım alanındaki potansiyelini fark edip, Gehry'yi mimarlık bölümüne yönlendirmiş ve School of Architecture'a kabul edilmesine aracılık etmiştir. 1951-1954 yıllarını kapsayan üniversite dönemi içerisinde fotoğraf, müzik, edebiyat ve grafik tasarım ile de ilgilenen Gehry, okulun kültür dergisine de çizimleriyle katkıda bulunmuştur. Okulun son döneminde Victor Gruen'in şirketinde stajyer olarak çalışma fırsatı yakalayan sektörden birçok değerli isim ile tanışmıştır. Gruen'in şehir planlamasına olan hakimiyetinden etkilenen Gehry, sonrasında onun teşvikiyle Harvard University'de özel öğrenci olarak şehir planlama derslerine katılmıştır. Yüksek lisans eğitiminde Joseph Hudnut'tan (1886-1968) dersler almanın yanı sıra kendisiyle eski Boston mahallelerini dolaşma fırsatı yakalamış ve Avrupalı modernistleri özellikle de Le Corbusier'i gerçekleştiren geziler aracılığıyla keşfetmiştir. Şehir planlama alanında almış olduğu eğitimini 1956'da tamamlayan Gehry, mezuniyetinin ardından 1957 yılında Los Angeles'e geri dönerek 1960 yılına kadar Victor Gruen ile çalışmayı sürdürmüştür. 1960 yılında yeterli değeri görmediğini ve hak ettiği parayı kazanmadığını düşünen Gehry, Los Angeles'dan taşınma kararı almıştır. Bu durumu fırsata çevirmek amacıyla Gehry, Hudnut'ın mimarlık tarihine olan farklı yaklaşımlarının etkisiyle de bir süre Avrupa'da yaşamayı hedef edinmiştir. Karısı Anita ve iki kızı ile beraber 1961'de Paris'e taşınarak, mesleki deneyim kazanabilmek için Andre Remondet'in (1908-1998) ofisinde yaklaşık bir yıl çalışmıştır ve bu süre zarfında Le Corbusier'in La Tourette manastırına ve Ronchamp Şapeli'ne hac ziyaretlerinde bulunmuş, ayrıca Balthasar Neumann'ın Alman Barok üsluptaki yapılarını da gözlemlemiştir (Cobb, 1986).

1962 yılında Fransa'daki aktif meslek hayatını noktalayan Gehry, Los Angeles'a geri dönerek kendi ofisini kurmuştur. Dört yıl boyunca iş hayatı ve evliliğinde sorunlar yaşayan Gehry, 1966 yılında eşinden ayrılık kararı almıştır. Mesleki hayatının yanı sıra özel hayatının istediği gibi şekillenmemesi sebebiyle 1970 yılında psikolog arkadaşı Milton Wexler ile görüşmeye karar vermiştir. Bu doğrultuda özel yaşamındaki sorunları çözmek için katıldığı seanslarda Wexler'in danışmanları olan ressam, heykeltıraş, yazar, aktör gibi yaratıcı sanatlarla ilgilenen insanlar ve sponsorlarla tanışma fırsatı yakalamıştır. Bu fırsat neticesinde 1970 ve 1980 yılları arasında kendisini besleyen

Gehry, Philip Johnson'ı (1906-2005) akıl hocası olarak hayatına kazandırmıştır. Bu değişim hayatını iyi anlamda şekillendirmiş olup, yeni bir evlilik yapmasına ve meslek hayatında başarıya ulaşmasına olanak sağlamıştır. Bu dönem içerisinde yalnızca kendini tanımak amacıyla Gehry Residence'sı yeniden tasarlamış ve malzeme seçimi, eklektik formların biçimi, uyum içinde patlama gibi sebeplerden ötürü beklenmedik bir şekilde ilgi görmüştür. Gördüğü ilgi ile birlikte hayatı içerisinde önemli bir yer edinen balık formunu da tasarımlarına aktarmıştır. Yaşamının her döneminde popüler olan yerine talep görmeyen malzemeleri kullanmayı hedef edinen Gehry, bu tavrı ile önyarguların kırılabilmesine odaklanmış ve 1997 yılında tasarım araçları arasında bilgisayar tabanlı uygulama programı olan CATIA³'yü kazandırarak, dinamik yapılar kurgulamayı başarmıştır (Cobb, 1986).

Frank Gehry'nin özel/iş yaşamı analiz edildiğinde; Victor Gruen'in ofisinde çalışma fırsatı yakalayıp deneyimlerinden faydalanma, Psikolog arkadaşı Milton Wexler'a danışan olarak gitmesine karşın yatırımcılar ile tanışma, Gehry Residence'ı yeniden tasarlayıp beklenmedik bir bilinirlik yakalama, hayatı içerisinde hep varlığını sürdüren balık ve balık formunu somutlaştırıp özgürleşme ve tasarladığı yapılarına tam olarak görsellik kazandırabileceği bilgisayar tabanlı tasarım ve uygulama programı olan CATIA'yı keşfetme şeklinde beş farklı kırılma noktası belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Frank Gehry'nin Özel/iş Yaşamındaki Kırılma Noktaları
(Yazar¹ tarafından görselleştirilmiştir)

Frank Gehry'nin özel/iş hayatında yaşadığı kırılmalar beraberinde yapılarındaki kırılmaları getirmiş, bu değişim ve gelişim ise takdir toplamıştır. İlk olarak 1989 yılında mimarlığın nobeli olarak adlandırılan Pritzker Architectural Prize ödülüne layık görülen Gehry; 1992 yılında barış ve refahı temsil etmesiyle bilinen Praemium Imperiale ödülüne, 2000 yılında ise İngiliz Hükümdarı adına verilen Royal Gold Medal ödülüne sahip olmuştur. Bu uluslararası alanda kendini ispatlamış ödüllerin yanı sıra Frank Gehry, yirmi ödülü daha mimari kariyerine kazandırmıştır (Url-1).

³ <https://www.arceplm.com/dassault-systemes/catia/> göre: Fransız Dassault Systèmes şirketi tarafından geliştirilen bir yazılım olan CATIA; Tasarım, Mühendislik ve Sistem Mühendisliği uygulamaları, günümüzde belirli sanayi ihtiyaçlarını karşılamakta ve Dassault Systèmes 3DEXPERIENCE Platformu tarafından desteklenmektedir.

3. Frank Gehry'nin Tasarım Yaklaşımı ve Kod Çalışması

Mimarlık alanında diyagramlar ve şemalar büyük önem teşkil etmekte olup, form ve malzemenin yanı sıra konsept, kavram, akım, dil gibi birçok etmeni içerisinde barındırmaktadır. Bu doğrultuda Charles Jencks'de somutlaştırdığı kitaplarında sürekli olarak revize ettiği diyagramlara yer vermektedir. Jencks oluşturduğu diyagramlarda mimarları temsil eden akım, mimari felsefe, malzeme, teknoloji gibi kodları görselleştirmektedir. Frank Gehry'nin de yer aldığı bu diyagramlar içerisinde ismine karşılık gelen kodlar dekonstrüktivizm, biyomorfik, Bilbaoizm – Bilbao efekt, kaydırılmış eksenler şeklinde sıralanmıştır (Jencks, 2011). Bu çalışma kapsamında Jencks'in ele aldığı kodların dışında kalan ve Frank Gehry ile mimari dilini tanımlayan kodlar deşifre edilmektedir.

Güncel mimarlık çerçevesinde önemli bir yere sahip olan Frank Gehry, meslek içerisinde bilinirlik elde etmek amacıyla birçok yapıya imza atmıştır. Tasarım anlayışını mesleki deneyimiyle şekillendiren Gehry, günümüzdeki konumuna ulaşmak için projelerinde ikonik formlara eğilim göstermiştir. Bu durumla ilgili olarak bir röportajında “Bilbao ile Frank Gehry yapıları yapmam gerekiyordu böylelikle bir şekilde burada yeni bir kapı açtım.” ifadesini kullanmış ve süreç içerisindeki diğer projeleri için “Biz Frank Gehry istiyoruz.” veya “Bu yeterince Gehry binası değil” söylemleriyle karşılaştığını dile getirmiştir. Frank Gehry'nin oluşturduğu tasarım anlayışı ve kişilerce sergilenen tavır “Frank Gehry” adının bir markaya dönüştüğünü kanıtlar nitelikte olup tasarım yaklaşımının irdelenmesi gerekliliğini zorunlu kılmıştır (Jencks, 2005).

Fark edilir formları yenilikçi bir tarz ile şekillendiren Gehry, erken dönem yapılarında çıkış noktası olarak gördüğü Los Angeles'ı ve şehrin gelişimi ile yapaylığını esin kaynağı olarak kullanmıştır. Sıradan malzemeler olarak değerlendirilen kontrplak, tel örgü çit ve oluklu metalden; kübist esinli yapılar tasarlamak için yararlanmıştır. Bu süreç içerisinde daha küçük projelerde çalışması akımının tam olarak ortaya çıkmasını engellerken, büyük projelere yönelmesi ile yapılarında dekonstrüktivist öğeler içerisinde yer alan dalga ve çizgilerde yoğunlaşma gözlemlenmiştir.

Parçalanma etkisini sıkça kullanması sebebiyle dekonstrüktivist kabul edilmesine karşın Gehry, bu akımın hem sadece parçalara ayırıp birleştirmekten ibaret olmadığına dikkat çekmiş hem de dogmatik kalıpları içerisinde sıkışmamayı tercih etmiştir. Tasarımının ilk aşamasında göz önünde birbiri ile bağlantısı olmayan objeler, yapılar ve farklı zaman, stil ve dokuda inşa edilmiş strüktürler var olurken, bu durum Frank Gehry'de karmaşa yaratmanın aksine bütüncül bir perspektif oluşturmaktadır. Oluşan bu perspektif aracılığıyla kullandığı öğelerin ölçeklerinde değişikliklere giderek, yeni heykelsi veya temel geometrik formlar ile grafik biçimsel bir kurgu elde etmektedir (Bruggen, 1997). Bu kurguyu elde ederken modernizmin eksik kaldığı kabuk kısmına oldukça önem vermekte ve bir nevi binanın fonksiyonunu geri plana atmaktadır. İkinci planda yer alan fonksiyon çözümünün sonlanışını ise “The Moment of Truth” olarak nitelendirmektedir. Bu aşamadan sonra Gehry, yeniden form kısmına odaklanmakta ve kabuğun etkisini tanımlaya çalışmaktadır. Bu durumu ise “Then What Effect” olarak adlandırmaktadır. Gehry sahip olduğu tutumu ile yapının tümüne tek defaya özgü;

ifadeci, plastik nitelikleri yüksek bir form kazandırmak için çabalar ve ekspresyonist akım ile tasarım yaklaşımı arasındaki ilişkiyi netleştirir (Özer, 2010).

Frank Gehry ekspresyonizm akımının savunucuları gibi mimaride hareket kavramını temel almakta ve bu durumu balık teması üzerinden somutlaştırmaktadır. Balıkların hareketinin kendisini büyülediğini ve bu doğrultuda balık anatomisi üzerine yapmış olduğu araştırmaların mimari anlayışındaki hareket prensibini pekiştirdiğini vurgulamaktadır. Kendisi ile aynı jenerasyonda yer alan meslektaşlarının neoklasik akımı içerisinde şekillenmelerine karşı çıkan Gehry, tepkisini balık formunu dışa vurarak göstermiştir. Bu doğrultuda toplumların ve olanakların değişim sergilediği bir dünyada Grek tapınaklarının kopyalanıp yeniden inşa edilmesine anlam veremeyerek, insanlık öncesine uzanmayı kendisine hedef edinmiştir. Bunun için insandan milyonlarca yıl fazla geçmişe sahip olan balığı örnek alarak, balık formunu saplantı haline getirmiştir (Özer, 2010). Frank Gehry mimari dilinde imza niteliği taşıyan balık formunu; sadece katı halde göstermemiş, aynı zamanda balıkların yüzüş hareketlerini soyutlaştırarak da ifade etmiştir. Aşağıdaki çizelgede (Şekil 2) Frank Gehry'nin tasarımlarında balığın doğal hareketlerinin yer aldığı kıvrımsal formlara dikkat çekilmektedir.

Şekil 2. Frank Gehry Mimarisinde Ortak Dil (Yazar¹ tarafından görselleştirilmiştir)

Frank Gehry sadece formlardan değil, ressam ve heykeltıraşlardan da etkilenmiştir. Soyut Ekspresyonizmin önemli temsilcilerinden biri olan Jackson Pollock, damlatma tekniği ile boya karıştırma, fırça kullanımı gibi spesifikleşmiş tarzı neticesinde Gehry'nin dikkatini çekmiştir. Pollock'un her bakıldığında kısa bir süre önce yapılmış izlenimi veren tabloları Gehry'i oldukça etkilemiş, resmin ifadeci ve bütüncül tutumunu mimarisine yansıtmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda ifadeci ve bütüncül tavrın yanına hareketi de ekleyerek tasarladığı yapılarına bitmemişlik veya rastlantısallık hissi kazandırmıştır (Friedman, 1999). Ressam Jackson Pollock'un katkılarının yanı sıra heykeltıraş Ellsworth Kelly'nin sanatından da yararlanmıştır. Kelly'nin heykellerinde

gördüğü ustaca kurgulanmış üç boyutluluk ile malzeme seçimi Gehry’i yeni teknik ve malzemelere yönlendirmiştir. Bu doğrultuda Weisman Sanat Müzesi (Şekil 3) ve Walt Disney Concert Hall (Şekil 4) gibi projelerinde paslanmaz çelik kullanarak materyalite hissini yaratmayı amaçlamıştır (Yücesan, 2004). Esinlenmeler sonucu tercih ettiği malzemelerin yanı sıra edimleri aracılığıyla da yeni bir tarz oluşturmuş ve malzemeleri şehirlere göre sınıflandırmıştır. Örneğin kendisi için önemli bir yere sahip olan Los Angeles’a alçı sıva, sunta, oluklu metal gibi malzemeleri kodlamıştır. Bu doğrultuda form olarak yere özgü çalışmaları baskın olmamasına karşın cephe malzemelerini mimari bağlam üzerinden yorumlayarak yapının konumlanmış olduğu bölgeye özgü tasarımlar yapmayı amaç edinmiştir (Friedmen, 1999). Tasarlamış olduğu yapılar çerçevesinde seçtiği malzemeler içerisinde metali daha fazla tercih etmesinin nedeni ise malzemenin hareket verici özelliğinden faydalanması olmuştur. Ekspresyonist yapılarında kıvrımlı metal malzemeyi sıklıkla kullanan Gehry, seçtiği malzemeyi tek bir bölgede sunmak yerine hem çatı hem de cephede değerlendirmiştir. Sergilediği bu seçimler tasarımlarındaki cephelerin giydirme-kaplama cepheler olmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda Frank Gehry’nin mimari dilinde malzemelerin ve ülkelerin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

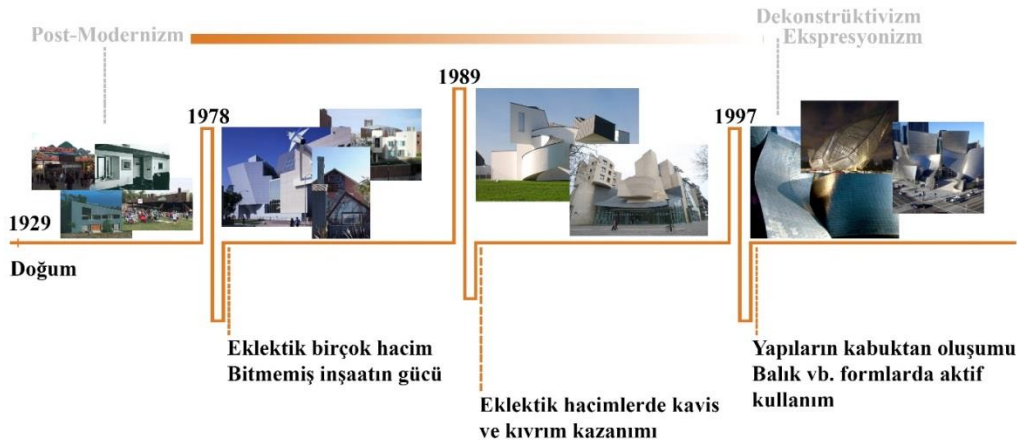

Şekil 3. Weisman Sanat Müzesi (Url-2)

Şekil 4. Walt Disney Concert Hall (Url-3)

Mimari dilinin oluştuğu süreçte formlarını daha sakin ve hareketsiz bir temada tasarlayan Gehry, süreç içerisinde değişen üslubu neticesinde daha karmaşık şekillere yönelmiş ve bu durum tasarımlarını somutlaştırma aşamasında zorlanmasına neden olmuştur. 1978 ila 1997 yılları arasında Gehry teknolojik yetersizliklerden ötürü tasarımlarını maket üzerinden görselleştirmek durumunda kalırken, inşa konusunda daha büyük sıkıntılar yaşamıştır. 1997 yılında ağırlıklı olarak uçak tasarımlarında kullanılan CATIA programını keşfetmesi fütüristik form üretiminde önemli bir kolaylık sağlamış, tasarladığı heykelsi yapıların inşası pratiklik kazanmıştır (Tokyay, 2005). Bu durum neticesinde Gehry, Le Corbusier'in serbest cephe fikrine bir anti tez olarak taşıyıcı cepheye yeniden yönelmiştir (Özeke, 2000). Yaşadığı bu süreçler sonucunda tasarım dilinde de kırılmalar yaşayan Gehry'nin mimari dilini çözümleyebilmek amacıyla aşağıdaki çizelge (Şekil 5) oluşturulmuştur. Çizelgede Gehry'nin başlangıçta post-modernizm akımına eğilim gösterdiği ve bu sebeple daha keskin hatların hakim olduğu tasarımlar ortaya koyduğu; süreç içerisinde ise neo-klasizm akımına duyduğu tepki neticesinde yeni ve doğayı takip eden bir dili hedeflediği görülmektedir. Gehry'nin bu hedefi ve teknolojinin geldiği boyut dekonstrüktivizm akımının temsilcileri arasında yer almasına olanak sağlamıştır.

Şekil 5. Frank Gehry Mimarisinin Kırılma Noktaları (Yazar¹ tarafından görselleştirilmiştir)

Kırılma çizelgesinin oluşturulması yapıların gelişim ve değişimini gözlemleme imkanı sağlamaktadır. Çizelge doğrultusunda Frank Gehry'nin tasarımlarının süreç içerisindeki eğilimi açığa çıkarılmıştır. 1997 yılında yaşadığı son kırılma ile günümüze taşıdığı mimari dili kalıplaşmış durumdadır.

Frank Gehry başlangıçta tasarımlarında post-modernizm ve ekspresyonizm akımlarını kullanırken, sonrasında ise neo-klasizmin aşırı savunuculuğuna tepki göstermeye çalışmıştır. Gehry neo-klasizm akımına karşın yeniyi ve doğayı savunarak dekonstrüktivizm akımına yönelmiş, heykelsi ve biyomorfik olarak adlandırılabilir tasarımlar yapmıştır. Her ülke için ilkeleri gereği farklı malzemeler tercih etmesine karşın tasarımlarında başlangıçta daha ekonomik malzemeler kullanırken; yaşadığı kırılmalar sonucunda titanyum, çelik, betonarme gibi maliyetli malzemelere eğilim göstermiştir. Seçilen teknolojik malzemeler aracılığıyla Guggenheim Museum (Şekil 6)

adlı projesinden itibaren daha rastlantısal, asimetric, dinamik, paradoksal, fütüristik, bitmemişlik hissi yaratan yapılar tasarlamıştır. Bunun yanı sıra malzeme ve ülke eşleşmesinde oldukça duyarlı olan Gehry, tasarımlarının yer ile ilişkisinde bu duyarlılığı göstermemiş; alan ile uyum içerisinde olan yapılar yerine patlama yaratan tasarımları tercih etmiştir. Frank Gehry'nin sadece mimari dilinde değişiklikler yaşanmayıp çizim dilinde de değişimler gözlemlenmiştir. İlk çalışmalarını daha net çizgilerin yer aldığı ve somutluğun okunduğu eskizler oluştururken, ilerleyen süreçte eskizleri yapbozu andıran oval çiziklerin bir araya gelmesiyle soyut bir anlatım kazanmıştır.

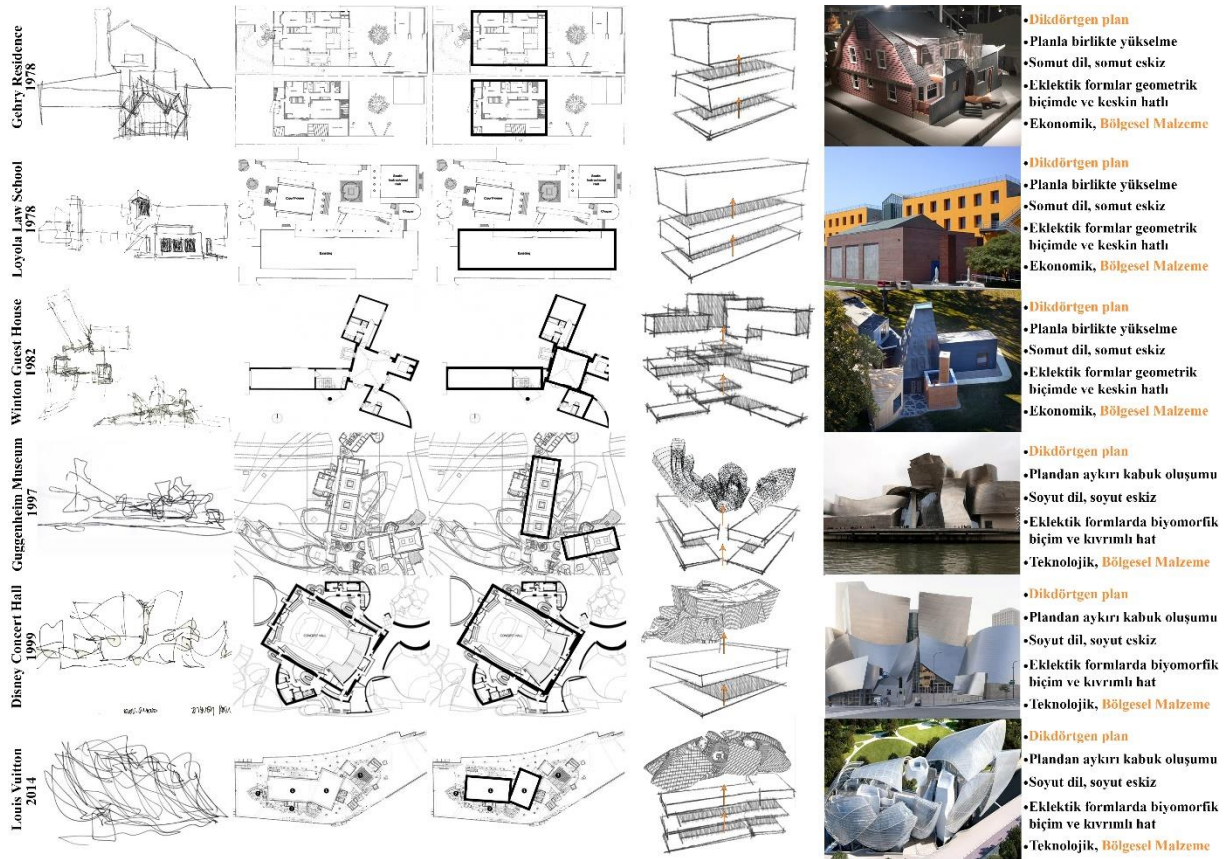
Şekil 6. Guggenheim Museum (Url-4)

Doğadan kaynaklanan etkileşimlerinin yanı sıra olanakların gelişmesi ve kendini çözümlenmesi neticesinde mimari dilini kazanan Frank Gehry'nin yapılarını okuyabilmek amacıyla aşağıdaki çizelge (Şekil 7) oluşturulmuştur. Mimari dilinin değişim sürecini en iyi yansıttığı düşünülen altı yapısı form, stil, konsept, akım, işlev, malzeme, tasarım araçları ve yer ile ilişki bakımından incelenmiştir. Yapılan okumalar neticesinde belirlenen kodlarla başlıklar arasında ilişki kurulmuştur.

Proje Sahibi	Frank O. Gehry					
Eğitim	Seramik, Mimarlık, Şehir Planlama					
Yapı İsmi	Gehry Residence	Loyola Law School	Winton Guest House	Guggenheim Mus.	Disney Concert Hall	Louis Vuitton
Yeri	ABD	ABD	ABD	İspanya	ABD	Fransa
Yapım Yılı	1978 - 1991	1978	1982	1997	1999	2014
Eskiz Çalışması						
Yapı Görseli						
Yapı Görünüşü / Kesiti						
Biçim / Geometri	Geometrik	Geometrik	Geometrik	Biyomorfik	Biyomorfik	Biyomorfik
Akım	Post-Modernizm Ekspresyonizm	Post-Modernizm Ekspresyonizm	Post-Modernizm Ekspresyonizm	Dekonstruktivizm Ekspresyonizm	Dekonstruktivizm Ekspresyonizm	Dekonstruktivizm Ekspresyonizm
Stil / Estetik	Uyumsuzluk Asimetrik Eklektik Dinamik Renk Uyumu Hareket	Eklektik Asimetrik Dinamik Renk Uyumu Uyumsuzluk Hareket	Eklektik Dinamik Uyumsuzluk Hareket	Katmanlaşma Doluluk-Boşluk Materyalite Hareket Rastlantısal Asimetrik Bitmemişlik Kaos Dinamik Paradoks Eğrisel Fütüristik	Katmanlaşma Doluluk-Boşluk Materyalite Hareket Rastlantısal Asimetrik Bitmemişlik Kaos Dinamik Paradoks Eğrisel Fütüristik	Katmanlaşma Doluluk-Boşluk Fütüristik Hareket Rastlantısal Asimetrik Bitmemişlik Kaos Dinamik Paradoks Eğrisel
Konsept / Esin	İkonik Yapılı Çevre	İkonik Program	İkonik Biçim Tipolojisi	Simgesel Biyomorfik	Anıtsal Biyomorfik	Simgesel Biyomorfik
Fonksiyon	Özel	Kamusal	Özel	Çok Fonksiyonlu	Çok Fonksiyonlu	Ticari
Kabuk / Malzeme	Metal Kontırplak Ahşap Cam Alüminyum	Betonarme Cam	İspanyol Kireçtaşı Alüminyum Betonarme	Betonarme İspanyol Kireçtaşı Çelik Titanyum Cam	Çelik Cam Mermer	Çelik Cam Ahşap Betonarme Alüminyum
Tasarım Araçları	Eskiz Diyagram 2D	Eskiz Diyagram 2D	Eskiz Diyagram 2D Maket	Eskiz Parametrik tasarım 3D Maket	Eskiz Parametrik tasarım 3D Maket	Eskiz Parametrik tasarım 3D Maket
Yer ile İlişki	Patlama	Patlama	Patlama	Patlama	Patlama	Patlama

Şekil 7. Frank Gehry Mimarlığının Dil İncelemesi (Yazar¹ tarafından görselleştirilmiştir)

Yukarıda analiz edilen altı yapı üzerinden Frank Gehry'nin mimari dilinde başlangıçtan günümüze kadar ulaşan izlerin var olup olmadığı incelenmiştir (Şekil 8). Bu doğrultuda Gehry'nin tasarımlarında dikdörtgen plan çözümlemesinden devamlı olarak yararlandığına fakat geçirdiği kırılmalar neticesinde bu planların başlangıçtaki gibi yükselmediğine, aksine plandan aykırı bir kabuk oluşumuna gidildiğine dikkat çekilmektedir. Teknolojiye karşı gösterdiği ilgi neticesinde başlarda sergilediği ekonomik malzeme tutumunu terk eden Gehry; daha bütçeli, ulaşılması zor malzemeler kullanarak tasarımlarını sürdürmüş fakat yapılarını somutlaştırdığı bölgelerin malzemelerini kullanma alışkanlığını da devam ettirmiştir. Ortaya konulan bu benzerliklerin yanı sıra Gehry başlangıçta kullandığı somut ve keskin hatlı dili terk ederek; daha soyut, kıvrımlı hatların hakim olduğu bir dil edinmiştir.

Şekil 8. Frank Gehry Mimarlığında Kalıcılık ve Değişim (Yazar¹ tarafından görselleştirilmiştir)

Yaptığı form odaklı tasarımlar sonucunda özgünleşen Gehry, somutlaştırdığı tasarımlar ile kentlere büyük bir ivme kazandırmış, ismini bazı kavramlar ile özdeşleştirmiştir. Aşağıdaki şekilde (Şekil 9) Gehry'i ve Gehry mimarisini tanımlayan kodlar yer almaktadır. Bu kodlar Frank Gehry mimarisinin dilini ortaya çıkarıp kullandığı metotları deşifre etmektedir. Bu doğrultuda açığa çıkan kavramların harmanlanması sonucunda ortaya çıkan yapı, mimarın bilinirlik sebebini de açıklığa kavuşturmuştur. Frank Gehry'nin kod haritası oluşturulurken beş ana koddan (dekonstruktivizm, teknoloji, ekspresyonizm, mekan, yapı teknolojisi) yararlanılmıştır ve bu kodlar çerçevesinde diğer kodlar yerleştirilmiştir.

balıklara olan düşkünlüğü sebebiyle edindiği kıvrım kodları da mimarisinde yerini almıştır. Form kodu çerçevesinde Gehry yapılarının çehre hassasiyeti taşıdığı; daha çok tasarladığı formlarında dinamizmin, kavislerin ve kıvrımların kabuğu meydana getirdiği gözlemlenirken; doku kodu çerçevesinde ise Frank Gehry'nin yapılarında malzemelere ilgi duyduğu ve malzeme kartelasına titanyumu kazandırdığı belirlenmiştir. Her bölgenin kendine özgü malzemesini kullanmayı da tasarım diline taşıyan Gehry, seçtiği form ve doku konsepti için CATIA yazılımını mimarisine kazandırmıştır. Bu yazılım aracılığıyla Gehry yapıları hareketli cephelere sahip olmanın yanı sıra kolay inşa edilebilme özelliğine de erişmiştir. Programın inşa aşamasında maliyeti düşürmesi ve zaman kazandırması iş veren açısından olumlu bir husus iken Frank Gehry için de özgürlük açısından memnuniyet vericidir. Yaşamı içerisinde balıklara duyduğu ilgi ile tasarımlarında amorf biçimi kullanan Gehry, yapılarının tam olarak tamamlanmış gözükmesinden hoşlanmaması sebebiyle de bitmemişlik hissini ön planda tutmuştur.

Mimari dili aracılığıyla bulunduğu bölgenin simgesi durumuna gelen yapılar oluşturarak ülkelerin kalkınmasına da katkı sağlayan Frank Gehry, geniş kitlelere ulaşmıştır. Bu doğrultuda uluslararası alanda Pritzker Architectural Prize:1989 (Url-5), Praemium Imperiale Prize for Architecture:1992 (Url-6) ve Royal Gold Medal: 2000 (Url-7) ödülleri almış ve elde ettiği bilinirlik derecesini bölgesel kalmaktan çıkarıp, enternasyonal alana da taşımıştır. Yazarlar tarafından literatür taramasıyla Gehry'nin mimari dilinde barındırdığı kırk üç kod belirlenmiştir. Bu kodlar mimarın mimari dilinin okunmasında yardımcı olmaktadır. Yapı kütesinde dikkat çekici formlar oluşturan Gehry, yalnız mimarlık dünyasına değil farklı disiplinlere de ilham kaynağı olmayı başarmıştır. Sergilediği tüm bu tavır ve mimari dili ile de tek defaya özgü yapıların tasarlanabileceğini, bu durumun fütüristik bir algı olmadığını ispatlamıştır.

Yazarın Katkı Oranı

Sıra	Adı soyadı	ORCID	Yazıya katkısı*
1	Çağla ÖZ	0000-0003-2629-0491	1 - 5
2	Yasemin ERKAN YAZICI	0000-0002-1175-8445	1 - 5
*Katkı bölümüne ilgili açıklamanın karşılığına gelen rakam(lar) yazılmıştır.			
1. Çalışmanın tasarlanması 2. Verilerin toplanması 3. Verilerin analizi ve yorumu 4. Yazının yazılması 5. Kritik revizyon			

Kaynaklar

- Aksoy, E. (1987). Mimarlıkta Tasarım Bilgisi, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Akarsu, B. (1998). Felsefe Terimleri Sözlüğü, İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Bruggen, C. (1997). Frank O. Gehry Guggenheim Museum Bilbao, New York: Guggenheim Museum Publications.
- Cobb, H. (1986). The Architecture of Frank Gehry, New York: Rizzoli International Publications.
- Fischer, G. (2015). Mimarlık ve Dil, İstanbul: Daimon Yayınları.
- Friedmen, M. (2002). Gehry Talks: Architecture + Process, New York: Universe Publishing.
- Goldberger, P. (2017). Building Art: The Life and Work of Frank Gehry New York: Vintage.
- İnceoğlu, M. ve İnceoğlu, N. (2004). Mimarlıkta Söylem, Kuram ve Uygulama, İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.
- İzgi, U. (1999). Mimarlıkta Süreç, Kavramlar, İlişkiler, İstanbul: YEM Yayınları.
- Jencks, C. (2005). The Iconic Building, New York: Rizzoli.
- Jencks, C. (2011). The Story of Post-Modernism: Five Decades of the Ironic, Iconic and Critical in Architecture, New York: Wiley.
- Onat, E. (2010). Mimarlık, Form ve Geometri -Architecture, Form And Geometry, Ankara: Efil Yayınevi.
- Özeke, E. (2000). New York'taki Yeni Guggenheim Müzesi ve Frank Gehry'nin Son Dönem Binaları Üzerine, Yapı Dergisi, 227, İstanbul.

Özer, F., 2010: Felsefesi ve Yapıtları ile Frank Gehry, Yapı Dergisi, 345, İstanbul, s:51-55. Tanyeli, U. (2001). Biz hep taklit mi ederiz? Arredamento Mimarlık, 06, İstanbul: Boyut Yayınları.

Tokyay, V. (2005). Gösteri Mimarlığı veya Mimarlığın Gösterisi, Yapı Dergisi, 287, İstanbul.

İnternet Kaynakları

(Url-1) https://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Gehry, Son erişim tarihi: 17.03.2021.

(Url-2) <http://mimdap.org/2009/07/muze-mimarisinin-otesi/>, Son erişim tarihi: 17.03.2021.

(Url-3) <https://www.archdaily.com/441358/ad-classics-walt-disney-concert-hall-frank-gehry>, Son erişim tarihi: 17.03.2021.

(Url-4) <https://www.guggenheim-bilbao.eus/el-edificio>, Son erişim tarihi: 17.03.2021.

(Url-5) <https://www.pritzkerprize.com/laureates>, Son erişim tarihi: 28.03.2021.

(Url-6) <https://www.praemiumimperiale.org/en/laureate-en/laureates-en/gehry-en>, Son erişim tarihi: 28.03.2021.

(Url-7) <https://www.architecture.com/awards-and-competitions-landing-page/awards/royal-gold-medal>, Son erişim tarihi: 28.03.2021.